

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Соня Георгиева Хинкова
Департамент „Политически науки”, НБУ,
професионално направление 3.3.

за дисертация на тема „**Политическо представителство на българите мюсюлмани след 2005 г.**”

за придобиване на образователна и научна степен „доктор”

по професионално направление 3.3. Политически науки; научна специалност:
Политически науки с кандидат Милен Журналов

В представената за рецензия дисертация на кандидата Милен Журналов се изследва проблем, който има безспорна значимост в научно и научно-приложно отношение. Темата е актуална и определено оригинална, защото в българската изследователска литература няма толкова задълбочено и многостранно анализиране на характерните специфики, мотивацията и реализацията на българите мюсюлмани в политическата динамика в посткомунистическият преход в България. Нейното разработване от докторанта е много успешен опит за цялостно изследване на факторите – исторически и съвременни, които мотивират или ограничават политиките към българите мюсюлмани като обект или субект на политическо представителство. Безспорна е и практико-приложната стойност на дисертацията, защото темата не е прецизно осмислена в публичното пространство и политическото говорене. Там, в повечето случаи, битуват политизирани оценки и слабо познаване на спецификата на политическото представителство на българите мюсюлмани. То, в повечето случаи, се разглежда без отчитане на вътрешното многообразие на самата общност и с неуместно сливане с другите мюсюлмански общности в България.

Успешно и в съответствие с академичните изисквания са изведени целите, задачите и методологията на изследването. Целта на изследването – да провери дали и в каква степен общностната принадлежност на българите мюсюлмани влияе на политическото им представителство на национално и местно ниво; дали и в каква степен двойната им

маргинализация от мнозинствата (от българите християни – по религиозен признак, от турците – по етнически) ги провокира към създаване на собствени политически проекти; дали и в каква степен те остават в традиционната си роля на обект на политики, или успяват да се превърнат в техен субект – е реализирана успешно. Самото формулиране на целта дава възможност на докторанта Милен Журналов да направи дълбочинно и оригинално изследване, в което има обработен значителен фактологичен материал и са направени състоятелни и убедителни изводи и обобщения.

Изследователските задачи са много успешно формулирани и добре разработени в отделните глави: В теоретичната глава се дава убедителен отговор как разнообразната общностна идентификация на българите мюсюлмани и различните им теории за произход влияят върху политическия им избор. В следващите части на изследването убедително е изяснено в каква степен – от обект на държавни политики – българите мюсюлмани се превръщат в субект както на регионално, така и на национално ниво. Направен е пълноценен анализ в каква степен отношението на партиите към българите мюсюлмани остава отношение към общността като цяло, или се трансформира в отношение към отделни граждани, ценени или отхвърляни заради личните им качества, вместо заради общностната им принадлежност. Много задълбочена и убедителна е тази част от изследването, която показва как се променят стратегиите на национално представените политически партии за включването на българите мюсюлмани във властта. Интересно, определено оригинално и с подчертан оценъчен характер докторантът Милен Журналов изследва както опитите за реализиране на собствени партийни проекти на българите мюсюлмани; така и какви са техните мотивации и реализации за политическия им избор като депутати, кметове, съветници и заемащи високи управленски длъжности в държавната администрация.

Формулираната изследователска теза, че постепенно разширяващото се политическо представителство на българите мюсюлмани се извършва преди всичко чрез традиционните партии вместо чрез собствени проекти, но – въпреки това – отношението към техните представители остава в голяма степен отношение към маргинална общност е състоятелна, успешно е изведена и доказана чрез структурата и съдържанието на дисертацията

В дисертацията на Милен Журналов е направен обстоен преглед на изследванията, проследяващи различни аспекти на политиките към и от българите мюсюлмани. Аналитично и критично са споменати основните автори по разглежданата проблематика. Обхванати са различните интерпретации на теоретичното осмисляне на политиките към българите мюсюлмани в исторически, културологичен и съвременен контекст. Количеството на използваните автори е убедително и представително. Обстойно са разгледани основните литературни източници, както и множество изследвания, доклади и научни трудове на изявени специалисти в областта. Изследването съдържа много добре организиран научен апарат. Използваните автори са цитирани коректно и напълно съвместимо с академичните изисквания. Библиографската справка е изготвена прецизно и също отговаря на изискванията.

Успешно и състоятелно е аргументирана хронологичната рамка на изследването – 2005-2020 г. Долната граница целесъобразно е избрана с политически съображения, формулирани като начало на активната националистическа реторика в българското публично пространство. Горната граница също е убедително избрана и обоснована вече с технически съображения, които имат своите основания – последните местни избори през 2019 г. и политическата криза през следващите три години.

Структурата на дисертацията на Милен Журналов е добре балансирана в четири глави, които имат логична връзка и последователно извеждат различните акценти на изследването. Налице е аналитична първа глава, която е центрирана върху специфичния понятиен апарат, свързан с етническата идентификация на българите мюсюлмани, който е дискуссионен и в академичните среди, и в публичното пространство. И в нея определено може да се открие един от приносите на изследването, защото авторът на дисертацията дава определен отговор на твърдението, че етническата идентификация на българите мюсюлмани е определяна „отвън“ и „отгоре“ като българска през езика. Аргументите за утвърждаване на използваното понятие – българи мюсюлмани – са натрупани през критичен анализ на изследванията на различни автори (български и чужди; исторически и съвременни) с подчертано оценъчен елемент от дисертанта.

Избраната методология е удачна и позволява да се постигне убедителен политологичен анализ. Методите, които се използват от Милен Журналов са подходящи и

успешно приложени за постигане на поставената цел и решаване на научно изследователските задачи. Чрез историческия успешно са проследени процесите на третиране на българите мюсюлмани като обект на политики – на държавата (Възродителния процес), българската православна църква и организация „Родина“ и е събирана впечатляваща като обем, но и релевантна информация за тези процеси. Политологичният подход също е защитен успешно, защото различните глави са организирани чрез проблемен принцип и извеждат състоятелни акценти за плътното изясняване на темата, разглеждана в дисертацията. Чрез тези акценти, организирани в отделни глави, има убедително натрупване на аргументи, чрез детайлната и обстойна информация за протичащите процеси на въвличане или отхвърляне на българите мюсюлмани в политическия живот на партиите и страната.

Много силен политологичен анализ има и при извеждането на политиките към общността на различните партийни субекти в България. В дисертацията е изследван значим фактологичен материал, който успешно е балансиран с обобщения и изводи. Подробно са разгледани политиките на включване и изключване на българите мюсюлмани в и от активността на национално представените партии – СДС, БСП, ДПС, ГЕРБ, НДСВ в периода 2005-2020 г. Успешно е анализирана мотивацията както на различните партии, така и на представителите на изследваната общност – българи мюсюлмани – в национални и местни избори. За това допринасят състоятелните и аргументирани изводи за различните стратегии на партиите спрямо българите мюсюлмани.

Реализацията на кандидатите от средите на българите мюсюлмани на различни политически равнища е също много убедително изведен акцент в изследването на Милен Журналов. Успешно са структурирани факторите, които я улесняват или затрудняват, а чрез тях е оценена ефективността от дейността на политическото представителство на местно и национално ниво. През този план се „осветяват“ очакванията и разочарованията на българите мюсюлмани към техните представители във властта на различни политически равнища. Така е направена една много състоятелна връзка между отношение – мотивация – стратегии – резултати от ангажирането на българите мюсюлмани с различните партийни фамилии, участващи активно в национални и местни избори.

Представена е и значителна и добре обработена статистика на резултатите от различни избори, с което изследването на Милен Журналов натрупва още приноси елементи.

Интересен и убедително разработен акцент е анализът на самостоятелните партийни проекти на българите мюсюлмани – партията на професор Палов „Прогрес и благоденствие“ и партията на Ефрем Моллов „ПОМАК“

Изведените акценти (чрез отделните части на структурата) са първият аргумент, който може да бъде изтъкнат за това, че има ясно разграничим, добре разработен и обоснован теоретичен модел на изследването на Милен Журналов. Именно те позволяват задълбочено изследване на темата, което е направено убедително в дисертацията. Успешният теоретичен модел се уплътнява от ясно изведения сравнителен план на политиките към българите мюсюлмани, които са представени синтезирано и аналитично в исторически контекст (във втората глава) и пространно и убедително в периода на изследване на разглежданата тема (2005-2020) (в трета и четвърта глава). Дисертацията извежда и отчетлив сравнителен анализ за дейността на различните представители на българите мюсюлмани, който има няколко измерения: къде са по-активни – на национално или местно ниво; къде са по-популярни; каква е обратната им връзка с избирателите; какъв е техният авторитет и принос за общността, която ги излъчва. Този многопластов сравнителен план определено задълбочава възприемането на дисертацията като убедителен изследователски продукт на автора. Теоретичният модел на изследването се откроява и в удачно структурираните изводи във всяка една от главите. От една страна те са различни в самия текст, а след това умело са структурирани и подчертани.

Направените дотук оценки на дисертационният труд на Милен Журналов улесняват преценката на приносите посочени от него самия в автореферата – 5 на брой. Да, определено изследването има приносен характер с разглеждането на специфичен казус – политическото представителство на българите мюсюлмани след 2005 г. Това е контекст, който слабо е застъпен в анализите на съвременните изследователи. Освен научния ръководител на докторанта – Евгения Иванова, може да се види интерес към темата при още 4-5 колеги, но никой не е разглеждал толкова детайлно и многопластово включването на българите мюсюлмани в политическата динамика след 2005 г.

С втория принос също съм напълно съгласна, защото и в тясната изследователска и експертна общност няма универсални понятия за етническата идентификация на разглежданата общност. Първо, защото, сред нейните представители, имаме реално многообразие при самоопределянето – българи, турци, помаци и дори мюсюлмани като етническа идентификация. Второ, защото се изследва през различни науки – история, етнология, политология и при тях изследователските акценти са различни – произход или самоопределение.

Подкрепям напълно и третия принос – наистина е оригинално, детайлно и същевременно систематизирано в текста и приложенията представянето на резултатите от участието на българите мюсюлмани в избори на национално и местно ниво. А това прави изследването на Милен Журналов източник на информация и статистика, която може да се ползва и от други изследователи и политически анализатори.

Определено приносен характер имат и направените от докторанта качествени изследвания на терен и тяхното интегриране в анализа, защото самата общност е затворена и външните контакти с нейните представители са усложнени от различни съображения. Неговото предимство е че той е част от самата общност, но в конкретни случаи това също може да създаде затруднения.

Петият принос, изведен от Милен Журналов - флуидният характер на мотивациите за политически избор на българите мюсюлмани е закономерен и убедителен като постижение за автора на дисертацията. Само при наистина дълбоко познаване на разглежданата общност може да се направи този оригинален извод, който дава много обяснения за политическото представителство на българите мюсюлмани, но не е усвоен, особено, на ниво публични интерпретации по темата.

Авторефератът е разработен според академичните изисквания и отговаря на необходимата структура и обем. Представя убедително дисертационния труд и съдържа приносите, разработени от автора, към които вече направих своята оценка, както и неговите публикации по темата. Самите публикации – три на брой са в достатъчно количество, според академичните изисквания, тясно са обвързани с темата на дисертацията и са публикувани в представителни издания.

Като въпрос или по-скоро като мнение ще изразя своето съмнение доколко в политологичен контекст е много прецизна идентификацията на разглежданата общност :като „българи мюсюлмани“ Ако критерият е самоопределението на нейните представители, не е подходящо това определение, защото само една част се самоопределят така. На практика, отново, внасяме отвън идентичност (през изследователското ниво), която не е желана и приета от всички тях. Да, когато изследваме произход определението е целесъобразно, но това е изследователски критерий за историците и отчасти за антрополозите.

Заклучение: Напълно убедено давам положителна оценка на дисертационния труд на Милен Журналов на тема „Политическо представителство на българите мюсюлмани след 2005 г.” и препоръчвам на Уважаемата Комисия да му присъди образователна и научна степен „доктор” в професионално направление 3.3 (Политически науки).

Дата: 3 май 2023 г.

Подпис:

доц. д-р Соня Хинкова